



ŽENSKI * SVET *

LETO 12 * JUNIJ
1934

Za odlično naravno zdravljenje



uporabljajte „Planinka“ - zdravilni čaj, ki je pripravljen večinoma iz najboljših zdravilnih planinskih zelišč. Dolgoletna izkušnja nam potrjuje, da je „Planinka“ - zdravilni čaj, ki vsebuje preizkušene in dobre zdravilne sestavine, dober regulator za čiščenje. Šest do dvanajst - tedensko zdravljenje s „Planinka“ - zdravilnim čajem deluje izvanredno in sicer brez strupov pri vseh sledečih boleznih: Pri slabi prebavi želodca in zaprtju telesa, slabem delovanju črevesa in napetosti telesa, omotici in slabosti, obolenju na hemeroidih in bolezni jeter. „Planinka“ - zdravilni čaj pospešuje apetit. Zahtevajte v lekarnah samo pravi „Planinka“ - čaj, ki se ne prodaja odprto, temveč samo v originalnih plombiranih zavojčkih po Din 20—, s proizvajalčevim napisom:

Lekarna Mr. Bahovec v Ljubljani
Kongresni trg 12

Oglas registr. Sp. br. 169 od 9. II. 1933.

Listnica uprave.

Naročnice v Italiji prosimo, da naslovijo vse dopise na upravo v Ljubljano in ne v Trst. Za denarne pošiljave naj se pa poslužijo dosedanjih položnic z napisom C. E. Godina, Trieste. Ako katera nima položnice, naj ne pošilja denarja po nakaznici (vaglia postale), marveč naj zahteva na pošti prazno položnico

(bollettino di versamento). Na položnico je treba napisati naslov: C. E. Godina, Trieste in številko pošt. ček. računa 11/5329.

Torej prosimo: vse dopise v Ljubljano, ker se sicer izgube, in vsa plačila samo po poštni položnici.

G. Jelka: Lanske številke IV., V., VII., VIII. in XII. so nam že pošle.

Položnice prilagamo januarski in julijski številki. Posameznim izvodom ne moremo prilagati položnic, ker bi izbiranje pomenilo veliko zamudo časa. Ako bi pa hoteli priložiti položnico vsaki številki, kakor nekatere želijo, bi nas stalo vsaki-krat okrog 1500 Din. Zato poudarjamo in

prosimo vedno: uporabite položnico takoj, da se vam ne izgubi! Ako ste jo pa izgubili, vprašajte za drugo na poštnem uradu ter napišite nanjo poleg naslova še številko našega tekočega računa 14.004.

Recept za figovo vino s kvasom želi imeti neka naša naročnica. Ako katera pozna ta recept, prosimo, da nam ga sporoči.

ŽENSKI SVET

JUNIJ 1934

LJUBLJANA

LETO XII-6

Pod dalmatinskim solncem

Maša Slavčeva

Nadaljevanje

Jane govori: „Tam žive ljudje, ki ne vedo, kaj je delo, še svoj živ dan ga niso izkusili. Kaj vedo, kako se muči seljak za dobrote, ki prihajajo na njihovo mizo? Drugih skrbi nimajo ko to, kaj bodo jedli, kako se oblačili in kako zabavali. Če jim postane dolgčas od samih dobrot, zapro svoje kovčke, polne lepih oblek, in gredo na pot. Sedejo v vlak, pa ne v tretji razred, v katerem si se morda že kdaj peljala, ne, kjer se vozijo ti ljudje, ni umazanih sajastih klopi, le udobni sedeži, prevlečeni z baržunom, oddelki, kjer ti ponoči napravijo pravo pravcato postelj. Vlaki švigajo z veliko brzino iz kraja v kraj in če si gladen, greš med vožnjo v poseben voz, kjer so ob širokih oknih belo pogrnjene mize, ter naročiš, česar ti poželi srce.

Velike ladje so; saj si jih videla često v luki ali pa, ko so plule mimo. V teh ladjah so sobe, prav kakor v hotelih, razkošno opremljene, kopeli, bazeni, kjer lahko plavaš, med tem ko pluje ladja naprej, bari, kjer piješ redke pijače in plešeš zvečer ob zvokih godbe, ki jo love s čudnimi napravami iz tujih krajev — — —

In žene, lepe, v dragocenih oblekah, z nakitom, ki je vreden več ko ves ta otok, se smejejo in zabavajo, sklepajo poznavstva za kratek čas po poti ali za delj — — —

Včasih ko na ladji vse pospi, se skrivaj odpirajo vrata kabin in za njimi se godi to, kar imenujemo mi greh, a tam v velikem svetu je ta beseda nepriznana. Mnogo ljudi živi, kakor jim je všeč, in ima pogum, da kljubuje tistim, ki jim hočejo življenje greniti — — Nad vsem pa vlada denar — — — Če ga imaš, si lahko kupiš vsega: prijateljstvo, slavo, ljubezen ... Denar je edino božanstvo, ki ga priznavajo in se mu uklanjajo. In jaz, ki sem živel med temi bogatini in stregel njihovim željam, sem spoznal njegovo moč, zato sem si ga prislužil, kolikor sem mogel, in evo me, vrnil sem se domov, da bom živel tu lepo in mirno življenje.

Dvaintrideset let mi je. Ko sem jih imel osemnajst, sem postal mornar, s štiriindvajsetimi pa strežaj na ladji. V osmih letih sem si prihranil dovolj. Imel sem še posebno srečo, da sem rešil dvojici ljudi življenje. — Da, to ti moram povedati, kako je bilo ...“

Palma posluša nepremično. Njene velike črne oči so uprte vanj, ves čas niti ne trene s pogledom, da bi ji kaka beseda ne ušla. V

glavi se ji vrti, ko si živo predstavlja to življenje, pisanemu vrtincu se ji zdi slično, ki zagrabi vse in vsakogar in ga potegne v svoj čarobni krog. Njen dih gre kakor Janetov, ko ji pripoveduje, kako je zaslužil mnogo denarja: „Naš parnik, transoceanski velikan, se je ustavljal v vsaki luki po več dni, da so si potniki lahko ogledali kraj in okolico. In tako se je pripetilo nekoč, pred letom dni, da sta se na ladji spoznala dva mlada zakonska para: amerikanski in francoski.

To ti je bilo smešno! Videl sem jih vsak dan vsepovsod v znamenjanem redu: Američana s Francozinjo, Francoza pa z Američanko. Pri kosilu, pri večerji, na plesu in tudi, kadar nihče ni slutil... Smejal sem se, ko sem videl, da so često tudi ponoči ostajali v istem redu.

Složno in ljubeznivo so občevali med seboj, nihče ni slutil, da je varan, v veri, da samo on vara. Smešno je bilo vse to, a včasih, če sem se spomnil doma in življenja tu, sem se zgrozil. Ti ljudje žive lahko in brezskrbno, preko vsega, kar je nam sveto, gredo brez pomisleka in nič jim ne teži vesti. Tak je vsaj videz. Toda če izbruhnemo prepiri med njimi, se čudiš, kako so te žene, ki jih je sam vonj in sama nežnost, podobne našim, ko se razvnamejo in govore surove besede. Ko da ni na njih več dragocenih oblek in nakita — ej, pod kožo so pač vse krvave —!“

„In kaj je bilo z onimi?“ nestrpno vprašuje Palma.

„Da, ko smo pristali v neki luki, je odšla Američanka s Francozom, svojim ljubčkom, na izlet z jadrnico. Na ladji je ostal njen mož z njeno prijateljico, ki je postala med tem tudi njegova. Prvi par se dolgo ni vrnil in dvojico, ki je ostala na ladji, je pričelo skrbeti, kaj je z njima. Prosila sta me, naj jima dobim jadrnico in ju popeljem, da poiščeta onadva. Po dolgem iskanju smo ju našli, nekaj milj od obale. Pihal je močan veter in gospod, ki ni znal dobro kretati čolna, je jadro spustil ter pričel veslati. A ko nas je ugledal, se je nadejal pomoči od nas in da bi se čim preje sešli, je zopet dvignil jadro. Veter se je sukal, z vso močjo se je nenadoma uprl v preveč pritrjeno jadro in prevrnil čoln. Parček je seveda padel v morje, od strahu pred smrtjo je pozabil še tisto malo plavanja, kar ga je znal, in če bi ne bilo mene, bi bila gotovo utonila. Njihova rešitelja nista bila nič bolj junaška, kljub temu da sta znala plavati, bi ju ne bila mogla rešiti.

Ali si lahko predstavljaš svidenje?

Poljubi, objemi, vzkliki, solze — a vse zlagano — — —

Varani soproj rešene gospe me je bogato nagradil, saj ni hotel zaostati za radodarnostjo njenega spremljevalca, čigar žena me je tudi primerno obdarila.

Zdaj, ko sem se namenil ostati doma, sem spoznal, da sem vaju drugačnega življenja. Nekoč, na stara leta, se pač povrnem domov, a zdaj sem še mlad in svet me mika. Želim si mlade, lepe žene, ki bi

šla z menoj. Nočem biti varan, zato si bom vzel dekle z naših otokov, dobro in zvesto, kakor znajo biti samo naše. Najraje bi se naselil kje v Franciji in tam kupil gostilno ali kaj sličnega.

V velikih mestih, v Le Havru ali Parizu, to ti je življenje! Mnogo ljudi, vrvež, promet, vse polno avtomobilov in voz, dogodkov, spremvodov, senzacij. Zvečer luči, mežikajoče v temo, to so svetlobne reklame, kinematografi, gledališča in tisoč drugih zabav — v sanjah si jih ne moreš predstavljati! Če te zanima, zaplavaš s tokom, ali pa ga motriš stoječ ob strani.“

„Pa znaš francosko?“

„Seveda, vsakega jezika nekoliko: francosko, angleško, špansko in italijansko.“

„In misliš, da boš našel otočanko, ki bo hotela s teboj? — Ali pa jo imaš morda že izbrano?“ vpraša Palma in njen glas je čudno hripav.

„E, da ti po pravici povem, še nobene nisem vprašal, a dvomim, da bi se na našem otoku katera našla. Se bo že treba še nekoliko ozreti po drugih!“

„Zakaj misliš, da bi je ne našel? Iti v svet, koga bi to ne veselilo? O, gotovo se bo našlo dekle, ki bo šlo rado s teboj...“ de skoro žalostno Palma.

„Bi ti šla?“ vpraša Jane, vedoč, da bo dekle odkimalo.

Palma zavzdihne iz globine srca in sunkovito dvigne glavo: „Takoj!“

„Res?!“ jo začudeno in osuplo premeri on.

„Bi — takoj!“

„Kako odločno zveni to!“ se šali Jane, ko da govori z otrokom, ki zatrjuje, da pojde na luno. „In kar zdajle, ta hip si se odločila, da bi šla? Če bi pretehtala in razmislila, bi se gotovo premislila —“

Palma čuti, da ne jemlje resno njenih besed. Z vso odločnostjo mu zatrdi: „Ne, nisem se odločila zdaj, to je moja želja, odkar sem čula o življenju tam zunaj. Prijateljico imam in venomer samo o tem govorim z njo. Tudi ona si želi v svet —“

„A zakaj ne gre?“

„Kam naj gre in h komu? Denarja nima in ne sorodnikov ali znancev, kamor bi se lahko zatekla.“ Nato dolgo molči in kakor po težkem notranjem boju počasi, trudoma izusti: „Vprašaj njo, mogoče pojde ona s tabo, najlepše dekle v vasi je — — —“

„Ali je mogoče, da je katera še lepša od tebe?“ se zavzame Jane. Nekam žalostno pokima Palma.

„A če bi vprašal tebe?“

Ko da ne veruje ušesom ali da se boji zbuditi iz prelepih sanj, dvigne dekle počasi glavo: „Ne šali se več z menoj — hudo mi bo — pravi in solze jo duše, „to so zame nedosegljive sanje —“

„Ti misliš samo nase —“ nekako nestrpno in nejevoljno ugotovi on, a čuvstvo ga prevzame. Palmo prime za roke in ji pogleda v oči:

„Poglej me, devojka, in povej, ali bi hotela iti v tujino meni na ljubo, zavoljo mene, ker bi me imela rada?“

Palma se trese kakor ujeta ptica in nenadoma, sama ne ve zakaj, ji navro solze v oči, med smehom in jokom jeclja: „Bi! — — — Mislim — — — da bi — — —“ ter skrije lice v dlani in joče...

Dež je ponehal. Zunaj se kradejo prvi solčni žarki izza oblakov in mavrica je povezala s svojim pisanim trakom nebeški svod in morje.

„Kako je ime tvojemu očetu?“

„Rok Olujevič.“

„Palma! Kmalu pridem pote k njemu!“ Rad bi jo objel, tako sveža, lepa in vesela je! Vitka in mlada prav kakor palma. Tako fina je kakor dame iz velikega sveta, napram drugim otočankam je palma med oljkami.

„Popolnoma sam sem, nikogar nimam, ti mi boš vse, dekle — A zdaj pozdravljena!“ Predno se dekle zave, jo je pograbil in poljubil ter odhitel po bregu navzdol k morju. „Kmalu se vrnem, sladka moja ženica!“ je še zaklical in se ozrl.

Več ga ni videti, samo listje na trtah podhrteva, ko se ga dotika Jane, ki hiti mimo, kakor da mu maha v slovo; in težko se utrinjajo dežne kaplje — solze slovesa.

Palmi se zdi, da je nevihto prespala, tako neresnično je bilo vse med grmenjem in v luči bliskov.

Ne, ne, vse je res!

Svet je poslal odposlanca ponjo in ona pojde, pojde z njim!

Vse v nji pojde — — —

* * *

Palma se nikomur ne zaupa. Niti Nedi, svoji najboljši prijateljici, ne. Težko ji je molčati, rada bi zapela v svet čarobne besede, utripajoče ji v krvi, a noče, ne sme... Sama ne ve, kaj v njej se temu upira. Morda slutí, da bi se oče razhudil, če bi mu priznala, da je presedela uro in delj v vinogradu z neznanim moškim.

Dan za dnem se poraja, a Janeta ni. Pričakovanje se izpreminja v strah, v žalost in grenko razočarnje. Norčeval se je iz nje za kratek čas, natvezil ji je bajke in ona, norica, mu je verjela!

Ne, ne, tak pogled ne laže! Le zakaj ga ni?! Ali se je zaljubil v drugo? Mu je žal obljube? Ali se mu je kaj pripetilo?

Tisoč vprašanj ji roji po glavi, na katera si ne ve dati odgovora. Da bi vsaj pisal! Le besedo, da bi povedal, kaj misli, in če bi ji tudi vzel vse upanje! Samo negotovosti ne!

Na križ dvoma je razpeta. Njeno prešerno pesem je odnesel veter, njen smeh se je raztrgal. Zdaj molči in čaka. Čaka z nemim obupom v srcu. Še čaka...

* * *

Nekega dne, ko stopi Palma nepričakovano v hišo, sedi Jane z nekim tujim možem in očetom za mizo. Palmi zastane dih in val ji plane k srcu.

Prišel je! Vendar je prišel! Vsa otrpla je od radosti.

„Sedi!“ pravi oče in Palma poslušno sede za mizo. Jane je prišel s kumom. Pravkar je povedal, kako je spoznal dekle, in razlaga Roku, koliko denarja ima in da je čas, da bi se oženil. Če bi mu dal Palmo? Da mu je všeč in upa, da tudi on njej. Vprašujoče se ozre Rok vanjo. Palma pogleda očeta, oči ji sijejo kakor še nikoli, ko brez besede potrdi z glavo. Oče je na moč zadovoljen, videč, da se nasmiha hčeri sreča: ljubezen in premoženje jo čaka. Tudi on našteva, kaj bo dobila; ni malo, prav lepo doto bo imela njegova edinka.

„A stavim en pogoj: živeti morata pri meni. Ti, Jane, itak nimaš nikogar, vseeno ti bo, kje boš živel, na tem ali onem otoku.“

Palma in Jane se prestrašeno spogledata. On ni bil Roku še ničesar razložil o načrtu, da se mislita preseliti v tujino.

„Gazda, nisem ti še povedal, da nameravam proč od tod. Mika me v tujino. Palma je pripravljena iti z menoj. V kakem velikem mestu, kjer je dosti naših ljudi, nameravam kupiti krčmo. Seveda boljše. Poznam jih, naše ljudi, toži se jim v tujini po domače pripravljenih jedeh, ki jih tam ne dobe. Ko sem se vozil po tujih deželah in sem pristajal po najrazličnejših mestih, si nisem želel drugega ko domače jedi. Vse dobrote, morda stokrat boljše, bi dal za en sam grizljaj domačega jela. Goyoril sem z domačini, ki živijo tam, in vsi so tožili, nihče izmed njih ni imel žene, ki bi znala pripravljati jedi po naše. Vem, da bi se dalo dobro zaslužiti. In med domačini bova, čeprav v tujini. Gazda Rok, z nama pojdi, da ne boš sam.“

Rok zmaje z glavo: „Nikamor ne pojdem, kjer je Bog dal dom mojemu rodu in meni, tam ostanem. Kjer sem se rodil, tam hočem umreti.“

„Daleč je še tebi bela žena!“ se smeje Jane. „Hajd z nami, za časa se še lahko vrneš.“

„Ne, nikamor ne pojdem, tu ostanem.“

„A tvoja hči? Saj mi jo daš?“

Palmina roka nevede uide v očetovo pest, kakor mačica, ki se dobrika.

„Všeč si mi,“ pravi Rok in potreplja Janeta po rami, „tako mi duše, dam ti dekle, če ostaneta pri meni, a proč je ne pustim, edinke, nočem ostati sam.“

„Postaven mož si, gazda, še dosti mlad, oženi se, že davno bi se lahko! Ženo boš imel, sinove in hčere, da ti po Palmi ne bo dolgčas.“

„Dobro znaš govoriti, pameten si in premeten, a mene ne preprašaš. Star sem in pohabljen, a tudi če bi ne bil, svoji ranjki ostanem zvest. Če pridem v nebesa, kar upam, kaj bom z dvema ženama? Lepo bi pogledala stara!“ se šali Rok. (Dalje prih.)

„Ran mojih bo spomin in tvoje hvale“

Odlomek iz romana o Prešernu

Ilka Vaštetova

Konec

V Prešernovih polzaprtih očeh se je zasvetil oster blisk ... Ali sem ji za Gašperčka? Ali so ji moje pesmi, ali ji je moja ljubezen le za — smeh? Zamrmral je:

„Danes mi je prijatelj prerokoval, da boste jutri močno jezni name.“

„Ali ste spet zagrešili sonet?“

„Ne samo enega — cel venec,“ ji je odvrnil z upornim posmehom.

„O!“

„Ali jih imaš s seboj?“ je vprašal Ludovik vitez Azula, kolega mla-dega Scheuchenstuela in Prešernov sošolec.

„Kar sem z njimi!“ je vzkliknil za njegovim hrbtom muzejski kustos Freyer.

Avskultant Jožef Vesel, ki je bil tudi kolega Azule in Scheuchenstuela, pa se je šalil:

„Tu smo trije od kriminala in pokorščina ali ječa, gospod doktor!“

„Tej okolici pesnitev res ni primerna,“ se je poet odločno branil.

Morda bi bili še silili vanj, da ga ni rešil iz zadrege Jožef von Scheuchenstuel, ki je ponudil Juliji roko in jo odvedel v svojo družbo. K Prešernu in avskultantu Veselu, ki sta stopila k drugim vratom, pa se je pridružil Veselov oče, gubernijski svetnik Jamez Vesel. Prijazno je odzdravil mlademu doktorju in pokimal svojemu sinu.

„Nu, gospod doktor, naj vam kot cenzor prvi čestitam! Krasna pesnitev, vaš „Sonetni venec“. Le nekoliko previsoka je preprostemu Kranjcu. In, ne zamerite, premalo patriotična. Potem pa: preveč neženirano poje-te o ljubezni. Saj veste —“

Trpka ironija se je zatresla okrog Prešernovih lepih ust en ob kri-tiki starega konservativca.

„O, vem: Sauglockenläuten!“

Ob tej besedi, ki je z njo zelotski Pavšek ocenil Prešernove pesnitve, je stari Vesel zardel in jecljal:

„Ne, ne. Tako — tako rigorozen nisem.“ Potegnil je Prešerna v stran in zagodrnjal: „Pravzaprav sem riskiral imeniten nos, ko sem vašemu „So-netnemu vencu“ pritisnil cenzorski imprimatur, kajti to že vrabci čiv-kajo po Ljubljani, komu so vaše ljubezenske poslanice namenjene.“

Starec je mežikaje pogledal proti drugemu koncu dvorane, kjer je Julija Primčeva pozdravljala svojo družbo.

„Ampak, ker nikjer ne imenujete imena, vam nihče ne more do ži-vega. In meni kot cenzorju tudi ne. Hehe!“

Prešeren ga je le nemo pogledal. Ko bi Vesel vedel! Korektni guber-nijski svetnik Vesel! Skoraj bi se bil Prešernu zasmilil. A France se je spomnil, da je to oni Vesel, ki se je brez usmiljenja pripravljal, da po večmesečni preiskavi zavije vrat ubogemu Jakonu Zupanu. In poeta je

minilo mehko sočutje in ironičen posmeh je kazal njegovo misel: pošten nos mu ne bo škodoval, vladnemu podreptniku, ki nima srca za rojaka učenjaka.

Kazinski prostori so se polnili. Ob vratih je sprejemalo goste društveno načelnništvo: kazinski ravnatelj dvorni svetnik grof Welsperg-Raitenau, njegov namestnik policijski ravnatelj Leopold Sicard in nekaj odbornikov.

V kotu nasproti vhoda se je zbrala večja družba dam in gospodov: agilni zdravnik doktor Lipič, bojazljivi narodnjak profesor Martinak, slikar Langus s svojo ljubljeno ženko, mladi advokat doktor Crobath z ženo Poljakinjo, dobričina profesor Kersnik s hčerko, licejski knjižničar Matija Čop, tiskar Jožef Blasnik, graščaka Jožef Rudež iz Ribnice in Fidelis Terpinec s Fužin pri Ljubljani ter več duhovnikov. Po večini so opazovali prihajajoče goste, nekateri pa so bili zatopljeni v svoje razgovore.

Čop je pravil stolnemu kaplanu Fistru in gimnazijskemu prefektu, sivolasemu Hladniku, o cenzurnih težavah „Zhbelize“. Rudež in Terpinec sta hvalila vsak svojega lovskega psa; nato jima je prešel pogovor na nove gospodarske stroje, ki si jih je Terpinec naročil, in na vodno silo, ki jo je uspešno izkoriščal v industrijske namene. Tovarna za usnje v Kranju — velika trgovina z deželnimi pridelki v Ljubljani — velikanski mlini na Fužinah — eksport čez Trst — papirnica v Vevčah — papirnica v Medvodah — tovarna za olje — tovarna za volnene odeje v Vodmatu — veliki jez pri Medvodah — vmes reja novih pasem goveje živine — umetni gnoj — takšne in podobne besede so zvenele iz njunega razgovora, v katerem je Rudež izpraševal najpodjetnejšega kranjskega moža o njegovem delu in velikopoteznih načrtih.

Poleg Fidelisa pa je stal, na stol oprt, lep mož s temnorjavimi lasmi, zdravo zagorelo poltjo in temnomodrimi velikimi očmi: Fidelisov bratranec doktor Janez Terpinec, distriktni zdravnik iz Kamnika. Gospodarski razgovor ga ni kdovekaj zanimal. Zagledal se je v nasprotni kot dvorane, kjer je med svojo družbo sedelo nežno dekle, rožnatega obraza, v glavi dve bledorožnati vrtnici, vitko telo odeto v bel oblak z rožnatimi venčki vezanega tula... Čigavo je dekle? Prekrasne svetlomodre oči ima.

Gospa Fina Terpinčeva je zamišljeno sedela na blazinjaku blizu vrat in navidez poslušala možev razgovor. V resnici pa se je borila s silnim nemirom, ki ji je polnil dušo: iz sosednje sobe, kjer so pri bifeju zveneli kozarci, je čula včasih med govorjenjem in smehom — njegov glas, glas Andreja Smoleta. A najsi je divjal v njej vihar ljubezni, kesanja, gnusa ali sramote — njen obraz je ostal miren, hladno lep kakor vedno.

Gneča pri vходу se je razgrnila. Vstopil je knežji škof Anton Alojzij Wolf, za njim pa stolni prošt Luka Burger in nekaj kanonikov: Praprotnik, Jurij Zupan, Garzoni. Škof — eleganten kakor vedno — je kavalirsko prijazno pozdravljaj družbo, govoril s tem in onim nekaj besedi in si izbral prostor v družbi Scheuchenstuelovih, Welspergovih in Primčevih. V isti kot je nameril svoj korak tudi protektor kazinske prireditve ekselencja guverner Josip Kamilo baron Schmidburg. Župan Janez Hradezky, splošno

spoštovan mož, se mu je prišel prikloniti in trop višjih in nižjih uradnikov je v spoštljivi razdalji obkrožal velmoža in jima dvorjanil.

Po vsestranskem pozdravljanju je guverner pristopil k družbi, zbrani okrog škofa:

„Ali se smem pridružiti vašemu veselemu krogu, Prevzvišenost?“

„V čast nam bo, ekselenca. Ampak naša družba hodi pravkar nevarna pota: v duhu se vozimo z železnico.“

„Glej, glej! Moderna družba. Kam pa se peljete?“ se je guverner prilagodil šaljivemu škofovemu tonu.

„Na Dunaj smo namenjeni,“ je odgovoril prokurator Scheuchenstuel.

„Aha! Iz Ljubljane čez Gradec na Dunaj? Ne bila bi slaba progga. Edino prava zveza Dunaja s Trstom. Sem že mislil na to, da se moramo potegniti za to traso, kadar začnemo tudi v Avstriji zidati železnice. Toda gospoda, Semmering! Kaj pa pravite k njemu?“

„O, v serpentinah zaplešemo po njem in smo na vrhu. Na drugo stran pojde kar samo navzdol naravnost do Dunaja.“

„Haha! Na Ringu se pa ustavimo,“ se je smejal guverner.

„In gremo v najlepšo slaščiarno, ali ne, gospodična Julija?“ je podražil Wolf.

„Ah, ne, Prevzvišenost! Jaz bi napravila zadnjo postajo rajši v Pratru.“

„In se zavrtela na vrtiljaku, vrtavka!“ ji je škof požugal.

Kmalu po guvernerjevem prihodu so se plesalci razlili po plesni dvorani. Guverner sam je s soprogo društvenega ravnatelja, grofico Welspergovo, otvoril ples.

Večer je potekel kakor vsi kazinski plesi: vsak se je potrudil, da se pokaže od svoje najboljše strani in vsi udeležniki so se z večjo ali manjšo spretnostjo kretali po vseh pravilih stroge etikete, kar je dalo prireditvi bolj oficijelno lesen značaj. Godba. Žlobudranje gostov. Iz sosednje sobe trkanje kozarcev in glasnejše govorjenje, včasih celo vkljub skrbno varovani etiketi — glasen prisrčen smeh. Povsod so se med temnimi fraki bleščale svetle toalete ljubljanskih deklet in gospa. Visoke, z rožami, glavniki in dragulji okrašene frizure. Gola ramena, globoki dekolteji, tanki, v pasu preščipnjeni životi in neznansko široke bidermajerske krinoline, ki so se že nekaj let razvijale prav bujno in dosegle že skoraj obseg, ki so ga imele ob času rokokoja.

Prešeren je le malo plesal. Že nekaj let je čutil pri hitrejših okroglih plesih neprijeten pritisk na srce, zato se je tem plesom rajši izognil. Stal je pri vratih in opazoval vrvenje po dvorinah. Od obraza do obraza je šel njegov pogled, prodiral ljudem v duše, blodil po sedanjosti in se izgubljal v bodočnost.

Ali se niso kazale v zbrani družbi tri skupine? Čeprav ni bilo med njimi vidnih prepadov, čeprav so vsi prijazno občevali drug z drugim, vendar —

Tamle škof in guverner in prokurator in policijski ravnatelj — vladajoča sila, tujci, Nemci.

A tam za steno v drugi sobi — protisila: Smole, Zupan, Kersnik. Majhna in nič nevarna protisila? O, zajemala je iz narodovih globin, iz onih skrivnostnih praglobin, iz katerih je od časa do časa prihajalo bobnenje kakor glas pretečega hudournika. Na dan pa je prihajal zgolj čist studenec: slovenska beseda, slovanska zavest.

In vendar so možje okrog vlade včasih s plašnimi očmi gledali na žrelo, iz katerega je curljal studenec. V zli slutnji so postavljali med seboj in žrelom jez ponižnih hlapcev, kakor: svetnika Vesela, praktikanta Hladniga, revizorja Pavška in še vse druge, ki se niti zavedali niso, da opravljajo navadno hlapčevsko delo. To je bila večina slovanskih in germaniziranih slovanskih inteligentov, ki so se potapljali v hlapčevski udanosti do gospodujočih tujcev in metali kamenje v studenec, ki je vrel iz rodne slovanske zemlje.

Studenec pa si je že delal pot — ne čez jez, ne, to je bila naloga onega, kar je včasih grozeče bobnelo v globinah — delal si je pot med nametanin kamenjem pod jezom. Delal si je pot, izpodjedal jez, razmakal, pripravljaval zemljo. Ker pride dan, ko se pravica dvigne iz globin, udari ob jez in ga razruši.

„Pride dan. In moja pesem mu pripravlja pot.“

Takšne misli so rojile mlademu Prešernu po glavi. Sredi vsega vrvenja se je čutil samega.

Proti jutru zadnji ples — kotiljon. France Prešeren se je priklonil pred Julijo Primčevo in ji podal prekrasen šopek bledorožnatih vrtnic, prav takšnih, kakršne so bledele v Julijinih svetlih laseh. Na zlati vrvici je visel od šopka, ovitega po bidermajerski šegi s čipkastim papirjem, okroglo zvit rumenkast papir.

„Kaj pa je to?“ ga je z rahlo nevoljo začudena vprašala, ko je položila konce prstov na njegovo laketo in stopila z njim v vrsto plesalcev.

„Rože.“

„Papir mislim,“ je dvignila šopek.

„Tisto so pa rožice z vrta moje poezije,“ se je norčeval Prešeren.

„Sonetni venec?“

„Da.“

Pogledal jo je. Na njegovih ustnih se je zatresel običajen ironičen posmeh, ko se je sklonil in zamrmral:

„Ko ga boste prečitali, bom najbolj srečen ali pa najbolj nesrečen človek na svetu.“

Držal je njeno pahljačo in šopek, medtem ko mu je pripenjala na frak svoj kotiljonski red. Njene vzbočene ustne so se zveržile v zasmehu:

„Poetu je nesreča plodonosnejša in primernejša od sreče,“ je dejala s porednim bleskom v lepih očeh. „Saj pravijo, da so dandanes raztrgane duše moderne.“

Njegove oči so čudno zagorele.

„To ste lepo povedali,“ je odvrnil suho.

Do konca plesa nista več govorila razen nekaj brezpomembnih besedi, kadar sta se po ovinkih in zapletljajih kotiljona zopet sešla. V Julijinih očeh je bil zgolj — led.

Prešernu se je stiskalo srce. Bilo mu je, kakor bi poslednjikrat držal svojo srečo v rokah. Kaj, le kaj naj stori, da mu je drugi ne iztrgajo? In jutri — jutri se odloči. Ali se bo dekle zavedalo, kaj ji je poklonil? Ali bo spoznalo, kdo je oni, ki ji polaga ljubezen k nogam?

Zaman so njegove sanjavo priprte oči iskale odgovora v njenem rožnatem obrazku. Vse živčevje mu je stresala mrzlica strahu, dvoma, pričakovanja. Njen hladen pogled mu je trgal dušo.

Naposled jo je odvedel na njen prostor. Z globokim poklonom se je odtrgal od nje in odvihral iz dvorane.

„Hoj! France!“ je Smole klical za njim, ko je prijatelj pridrevil skozi bife.

„Pusti ga, saj veš, da je zaljubljen!“ je branil doktor Jaka Zupan. Bil je bled, kar zelenkast v obraz. Poznala se mu je še bolezen, ki jo je bil komaj premagal. V novem fraku, obrit in počesan kakor malokdaj, je sedel poleg Andreja, mu glasno in na široko pripovedoval o poteku disciplinske preiskave, ki so mu jo obesili „škof Wolf in drugi osli, ki ne prenesejo resnice.“ Vmes je pridno praznil kozarček in strupeno pogledoval na odprta vrata, v drugo sobo, kjer je sedel njegov predstojnik in sovrážnik, ljubljanski škof.

Andrej ga ni dosti poslušal. Oči že nekoliko krvave, je strmел pred se in godrnjal:

„Le kam ga je neslo tako zgodaj!“

„Saj ti pravim, da ni nič z njim. Zaljubljen je.“

Smole pa je kričal, da so se ozirali od vseh strani nanj.

„Zaljubljen, ha! Zato ne vidi nič, ne sliši nič, kakor divji petelin, kadar poje svoji ljubici. Haha! O, baba! Baba je hudič! Jakon, mene poglej, pa vidiš, kaj babe napravijo iz človeka!“

S tresočo se roko je prijel za poln kozarec, ga zvrnil v grlo in treščil ob mizo.

Njegovo razgrajanje se je čulo do garderobe, kjer je Fidelis Terpinc pomagal svoji lepi ženi obleči kožuh. Vsa bleda je bila Fina in lepe ustne je bolešno stiskala. Pogled pa je povešala, kajti oči so ji bile vlažne. Brž se je obrnila po stopnicah navzdol. Ne, njen dobri mož ne sme videti solze v njenem očesu in nihče ne na svetu. Bila je poslednja solza na grobu njene ljubezni. Poslednja, pa grenka in težka.

A solza je vendarle z vso težo legla Terpincu v srce, kajti le predbro jo je bil opazil, dasi tega ni izdal z nobeno besedo, z nobenim pogledom, ne takrat in pozneje nikoli. Saj on ni imel pravice, mučiti ženo z ljubosumnostjo, on ne. Ali ji ni pripeljal v hišo rejenke, o kateri ji ni imel poguma priznati, da je njegova nezakonska hčerka? In kako ljubeznjivo skrbi Fina za otroka, kakor bi boljše ne mogla za lastnega!

„Ali res neseš rokavice pod steklo?“ je v garderobi Hladnig pozdravil Prešerna.

Poet mu ni odgovoril in ga ni pogledal. Molče je oblekel suknjo in si pokril cilinder. Hladnig, ki je stanoval na Starem trgu, se mu je pridružil.

Ko sta stopala po Gosposki ulici, je Prešeren izpregovoril:

„Nu, večni praktikant, kako se ti godi?“

„Ne bom več dolgo ‚večni‘. Naš stari mi je zaupal, da še letos, in sicer prav kmalu, napredujem za adjunkta.“

Naš stari — to je bil prokurator Scheuchenstuel. Prešeren je od strani pogledal tovariša.

„In advokatura?“

„Na njo resigniram za vedno.“

„Človek! In to mi šele zdaj poveš!“

„Zato sem šel s teboj,“ ga je blede doktor Hladnig mirno pogledal in zakašljaj. „Zdaj mi pa stori dobroto in ne teci tako, kakor bi gorelo za nama!“

Prešeren je ukrotil svoj hitri korak. V njem je toplo zavalovalo: vendar, vendar že se mu sreča nasmehne! Saj je zdaj on na vrsti, da dobi advokaturu in — in morda — Julijo! Ubogemu koncipijentu bi je njena lakomna mati ne dala; tega se je zavedal. In tudi sam ne bi hotel živeti ob denarju svoje žene. A zdaj, ko postane samostojen advokat, zdaj jo bo mogel zasnovati.

Ampak — sonetni venec! Če se izpolni Čopovo prerokovanje! Če se je zmotil v Juliji?

Tesnoba mu je stisnila srce. A skušal se je otresti neprijetnega občutka. Ne, ne. Tako neusmiljena usoda ne more biti. Julija ga bo razumela, saj je izobraženo, duhovito dekle, ki zna ceniti umetnine.

Pa vendar! Zdajle bi bil morda še čas, da stopi v uredništvo lista „Illyrisches Blatt“ in prepove posebno prilogo s „Sonetnim vencem“. Še nekaj ur in bo prepozno — njegova pesnitev bo med narodom.

Korak mu je zastal.

A že je zopet hitel dalje.

Ne, „Sonetnega venca“ ne prekliče. Ni položil vanj le svojih čuvstev do Julije, umotvor je tudi visoka pesem njegove ljubezni do slovenskega rodu. Svojemu rodu je dolžan to najlepšo pesnitev, ki mu je privrela iz duše. Neizbežno se bo izpolnilo njegovo poslanstvo, pa četudi za ceno njegove sreče. Nobenega omahovanja! Nobenih kramarskih koncesij ne dovoli svoji sreči.

Človek bodi čist tudi sam pred seboj!

— — — — —
V poznem predpoldnevu se je Julija zbudila. Mežikaje je odprla oči. Veke so ji bile še težke. Sunkoma se je dvignila in se oprla na komolce. Segla je pod blazino in privlekla izpod nje papir — Prešernov „Sonetni venec“.

Smehljaje se je zatopila v čitanje. Česar sinoči, preden je zaspala, ni doumela, ker je bila preveč utrujena, danes se ji je jasnilo. Prekrasni soneti! In kako umetno spleteni v venec! Takšne pesmi še niso bile zlo-

žene nobeni Kranjci. Kako jo bodo Ljubljance zavidale! Saj vsi vedo, da Prešeren le njej poje. Njene prijateljice, Scheuchenstuelove, bodo vihale nosove: slovenske pesmi! Še brati jih ne bodo hotele. In Jožef von Scheuchenstuel bo prebledel od ljubosumnosti. On se seveda v takšni reči ne more meriti s Prešernom. Jožef je sploh bolj hladen človek. Ampak korekten kavalir. Mala Ana je zadnjič vpričo gospe Primčeve rekla, da se gospod Scheuchenstuel „drži napihnjeno kakor žaba“. Seveda je bila za svojo preodkritosrčno kritiko najstrožje kaznovana. Nu, Scheuchenstuelovi so vsi ponosne nature. Plemenitaši pač.

In Prešeren? Tudi on je ponosen in silno občutljiv. „Sinoči sem ga nekoliko užalila. Kako resno in žalostno me je pogledal! Potem je molčal. In naposled je odšel domov, kakor da bi bežal. Zakaj je bil sinoči tako mehak? Drugikrat mi ni ostal ničesar dolžan. Sinoči pa je kar prebledeval od razburjenja. Ali me res ljubi? Hm. Včasih je kar smešen.“

Zaprla je oči in se pretegnila v postelji. Pred njo je vstal Prešernov obraz: lepo čelo, črne obrvi, sanjavo priprte sive oči, lep ukrivljen nos, zagorela lica. Potem pa usta! Lepe ustne! Kako more moč imeti tako lepa „sladka“ usta? ... „Ko bi me — ne, ne!“ Vsa je zardela in ježno strnila obrvi!

Zunaj odpiranje in zapiranje vrat. Korak na hodniku. Mati!

Julijina roka je s „Sonetnim vencem“ smuknila pod blazino.

Burno so se vrata odprla. Gospa Primčeva je s široko krinolino zalovila v sobo in vrata skrbno zaprla. Ko je ugledala zbujeno hčer, je siknila:

„Takšna nesramnost!“

V roki je zavrtela časopis „Illyrisches Blatt“. Julija jo je mirno pogledala:

„Kaj je, mama?“

Pa je mislila, da ve, kaj razburja mater.

„Takšna nesramnost!“ je gospa ponovila s tresočim se glasom. „Preberi! So eine bodenlose Frechheit! Tožila bi ga. Zapro naj ga. Dieser Mensch ist ein Dieb! Krade čast poštenim ljudem! Saj mu vendar nisi dala nikdar pravice, da bi nastopal s tolikšno nesramnostjo! Sag mir nur: hast du ihn je mit deinem Benehmen ermuntert?“

„Nie!“

„Na, also! Še to mi povej: ali ti ta človek ugaja?“

„Oh!“ so se našobile hčerine ustne, dasi jo je nekaj zbadlo v globini duše, česar pa sama ni razumela.

„Nu, torej! Sama nesramnost. Berač bi rad sedel k polni skledi in misli, da me na ta način prisili, da mu dam hčer, ki jo je pred vsem svetom razglasil za svojo ljubico.“

Juliji so se ježno zabliskale oči. Burno se je dvignila.

„Mama! Saj tega vendar nikjer ne trdi! Saj samo toži v vseh pesmih, ker ga ne maram. In — in — njegove pesmi morda niti ne veljajo meni. Sama si rekla, da — da ima več ljubic!“

„Ne veljajo tebi? Ha! Sehr gut! Glej tole prilogo! Na, beri! Beri famozni njegov magistrale! Prve črke beri navzdol! A?“

Juliji se je zatresla časopisna priloga v rokah. Rožnati obrazek je prebledel. Začetnice verzov so ji zaplesale pred očmi: PRIMICOVI JULIJ!

Ali ni pesem kakor javno ljubavno pismo? S polnim imenom! O, sramota! Njene oči so se napolnile s solzami. Vsa kri ji je planila v obraz.

Mati pa je jadikovala:

„Mein Gott! Takšen škandal! Le kaj si bodo ljudje mislili! In kaj poroko Scheuchenstuelovi!“

Julija je zaihtela in skrila obraz v blazino. Strašno! Le kako ji je mogel to storiti! Ji razkriti ljubezen pred vsem svetom!

„Sama ne vem, kaj naj storim. Prevzvišenega vprašam. On naj odloči. Ne jokaj! Ni treba, da bi se ljudem kazala vsa objokana. Vstani! Morda dobimo obisk. Beileidsbezeugungen!“ je gospa trpko pristavila in odšla.

Komaj je mati zaprla vrata za seboj, je planila Julija kvišku. Solze jeze in sramote so ji še vedno lile po licih. Ihte je potegnila skriti papir izpod blazine in ga v jezi zmečkala. Bosa in v nočni halji je skočila k peči, vrgla „Sonetni venec“ vanjo in ga zažgala. Iznova so se ji udrle solze. Ali je — zaverovana v svojo ničemurnost — vsaj podzavestno čutila, kaj se je krčilo v plamenih?

Še je stopila k predalniku, odprla spodnji predal in izvlekla izpod zloženega perila kuverto s časopisnimi izrezki — Prešernove pesmi. Zmečkala je vse v kepo in jo vrgla na ogenj. Energično si je z roko obrisala solze in zaprla peč. Oči so ji jezno gorele.

Po kosilu je Prešeren sedel v „Švicarski kavarni“ na oglu Špitalske ulice poleg Franciškanskega mostu. Pred njim je ležal časopis, a ni ga bral. Tudi kave se še ni bil dotaknil. Zamišljen je zrl na Ljubljano in čolne, ki so se prevažali po njej. S trdim ironičnim posmehom je čutil Ljubljano tega dne: vse gomazenje, grmenje, sikanje, zgražanje ljubeznajivih someščanov. Nu, vse to mu je bilo malo mar. Le njej, Juliji, je poklonil svojo umetnino. Njej in narodu. Ona ga bo razumela, saj ni mogoče, da bi pesnitev ne našla odmeva v njenem srcu. In narod? Narod ga zdaj še ne razume. A razumel ga bo rod, ki dorašča in prihaja.

Izpil je kavo, plačal in vstal. Ko je iztegnil roko po suknji, je nekdo stopil poleg njega. Prešernov pogled se je srečal s pretečim srepim pogledom Jožefa von Scheuchenstuela.

„Gospod! Govoriti moram z vami!“ je siknil aristokrat in vrtel v rokah rokavico.

Prešeren je mirno snel suknjo s kljuke, jo oblekel in dejal:

„Kar govorite!“

Čutil je, da so bile oči vseh kavarniških gostov uprte vanj. Na ustnah se mu je zatresel običajen posmeh.

Oni pa je siknil:

„Gospod, kdo vam je dal pravico, z vašo piškavo pesnitvijo izročati gospodično iz ugledne rodbine ljudem v zobe?“

„Gospod, kdo pa je vam dal pravico, da z javnim škandalom blatite ime ugledne gospodične?“ je Prešeren preteče zamrmral. „Zapomnite si: Moja pesnitev bo slavila njeno ime še stoletja, ko bodo vaše piškavo kavalirstvo že zdavnaj črvi pojedli.“

Pokril je cilindar in stopil skozi vrata.

Scheuchenstuel se je ves bled zrušil k svoji mizi. Zdaj šele je vstala v njem silna jeza, ker je za trenutek podlegel čudoviti duševni sili tega čudnega človeka. Ali je res, kar je sinoči rekel guverner baron Schimburg: da je v čudaškem doktorju več nego more kdo slutiti?

Popoldne sta prišla Kastelic in Čop po Prešerna. Čakala sta nanj pred pisarno. „Ali si še živ?“ ga je podražil Čop.

„Še.“

Šli so po Slonovi ulici. Sredi ulice je Prešerna za trenutek zastal korak: nasproti sta jim prihajali dve mladi dami — Scheuchenstuelova Marija in Primčeva Julija.

Gospodje so vljudno dvignili cilindre. Gospodična Scheuchenstuelova je odzdravila komaj vidno. Julija pa je nagnila glavo kakor obličajno, a njene velike modre oči so zablisnile po Prešernu, da se je stresel, toliko zaničevanja, jeze in sovraštva je bilo v njih.

„Sakra!“ je šepnil Kastelic, ko so nadaljevali pot, „France, to je bil odgovor na tvoj „Sonetni venec“!“

Čop pa je molčal. Kar je slutil in prerokoval, vse se je zgodilo. Sočutno je pogledal bledega prijatelja.

Prešernova duša je omahnila pod udarcem. Njene oči!

„Dva keruba z mečem ognjenim...“

Vse njegovo upanje se je zamajalo. Zaničevanje! Jeza! Sovraštvo!

Zaničevanje njemu, ki jo je častil kakor božanstvo, ji poklanjal umetnino za umetnino na oltar! In jeza? Ker je svoje ime združil z njenim? Torej ga ne ljubi? Saj bi sicer morala biti ponosna in srečna! Sovraštvo namesto ljubezni?

A že je dvigal glavo. Proč z obupom! Saj dobro ve: drugi so vplivali na njo. Njena mati! „O, saj poznam to lakomno žensko. Njej sem le: berač! Ampak — le počasi, gospa Primčeva! Še letos postane iz berača ugleden, samostojen advokat. Potem zatrobimo v drug rog. In Julija bo vendarle moja. Sladki glasovi mojih pesmi jo bodo neprestano snubili. Čutim, da sem ji več od drugih. Kolikokrat me v družbi iščejo njene oči! Vsa nemirna je, če me takoj ne ugleda. Vsa užaljena, če se zabavam z drugimi dekleti. Potem se seveda skriva za svojim ponosom in koketira s Scheuchenstuelom in drugimi mladimi gospodi. A mene ne prevariš, Julija! Vem, čutim: nekoč me boš ljubila.“

V tem trenutku pa ga je presunila boleča misel, nedoločeno spoznanje: Ali ne varam samega sebe? Nobenega upanja več?

Ko bi dekle videlo v njegovo dušo, ne moglo bi vztrajati v svoji užaljenosti. Ko bi videla njegovo veliko, udano ljubezen, bi se ji več ne upirala.

Ne upirala? Ali se ljubezen more izsiliti. Ali ni on sam zavrgel ljubezen, zvesto in udano? Trd in neizprosno je šel preko nje, ker je mislil,

da si mora obvarovati „svobodo občutja“. Zavrgel je svojo nemškuto, Kljunovo, ki je kmalu nato zbolela in umrla.

Seveda ne zaradi zavržene ljubezni! Seveda ne. To si je le Jaka Zupan izmislil...

Prešeren je z drobnimi koraki brzel po ulicah, da sta ga Čop in Kastelic komaj dohajala. Glavo sklonjeno, je tekel pred njima in poleg njega je tekla senca nesrečne Kljunove.

Na Bledu 1933

Vera Albrechtova

Goré v zatonu vrhi od Triglava...
Ob rezkih zvokih jazza, na obali
evropska publika se vprek zabava.
One-step in whisky, soda, črna kava...
V organdi krilih sloke mlade dame,
ožgani hrbti, svilene pižame.
Priklanja hotelir se in natakar,
globoko snema svoj klobuk fijakar,
šofer in liftboy — vse ponižno čaka.
Tu se zlato bankirjev kakor reka
skoz prste diabetikov pretaka...

Ob cesti vi-a-vis, kjer promenada
v večernem hladu se sprehaja,
od škofjeloških hribov žena mlada
pa delo svojih drobnih rok prodaja.
Po plotu bele čipke. Ves njen trud
prečutih dolgih zimskih dni, noči.
Kako je drobne igle pretikala,
kako je tanke niti zavijala,
kako na to poletje je čakala.

Med zvoki saksofona zvon z otoka
prinaša daljne ji pozdrave.
Prekriža se. Marija ave!
Kdo bo nasitil mojega otroka? —

Še je živa

Ruža Lucija Petelinova

Še je zemlja v jedru živa,
drevje še brstí v pomlad,
še zori v poletju njiva,
še je grozdja, v grozdju vino,
in še zima ni brez nad.

In še srca so vulkani,
volja mladih — plug ognjen,
a za brazdo Kmet neznani
stopa in iz roke pada
mu mogočen slap semen.

Božena Benešova

Vera Dostalova

Koncem lanskega leta je praznovala šestdesetletnico življenja ena najznajljivejših čeških pisateljic.

Božena Benešova spada kakor K. Světa in T. Nováková med intelektualke češkega Parnasa. V literaturo je vstopila v prvih desetletjih dvajsetega stoletja. V teh letih je v češki literaturi prevladoval individualizem, v vseh delih te dobe se javlja razpor iluzije (namišljene predstave) z resničnostjo. Pisatelji, ki so delovali v teh letih, so v svojih delih predvsem prikazovali, kako resničnost uničuje vsak sen, kako je človek namenjen le samoti in velikemu hrepenenju. Trpka ironija (zasmeh) in težak pesimizem (obup) prevladuje v leposlovju teh let.

Tu B. Benešova pričenja v znamenju opuščanja iluzij. Svojo literarno pot je pričela z verzi. Zbirko svojih verzov (l. 1909.), ki pa so bolj meditativni (razmišljujoči) kakor melodični, je posvetila svoji učiteljici, pisateljici Ruženi Svobodovi z besedami: „Po bolestni krizi melanholične mladosti, v dobi odpadlih sanj in razbitih iluzij, ko je pogled v življenje, v katerem se zdi, da ni velikosti niti krasot, tako obupen, me je od mučne in pogubne skepse rešilo samo srečanje s Teboj in vera v Tvoje junaško srce, ki se je prijateljsko sklonilo k moji nebogljenosti; postala si mi vzgon nove rasti.“ V teh besedah je izhodišče pisateljčine tvornosti. Po pobudi Ružene Svobodove je našla Benešova zmisel življenja ter ljubezen do blodečega in trpečega človeka.

Vse češke pisateljice so imele eno skupno potezo: svojo literarno pot so pričenjale z drobno povestjo. Tako tudi Božena Benešova, ki je predvsem pisateljica moravskih malih mest in duševnega sveta male inteligence. V „Miškah“ (1916) podaja analizo ženskih usod v malomeščanskem miljeju. Tej knjigi se priključuje knjiga s tremi črticami „Nedobljena zmaga“ (1909) in „Kruta mladost“. To so povesti o ljubezenskih izgubah, napolnjene z zamanskimi tekmovalnimi borbami, v katerih vsakdanjost požira koprneča srca kakor pogubno močvirje, so pa to tudi tesnobne balade o neplodnih življenjih, ki tiho tlijo v lastni ničevosti. V prvih delih Božene Benešove se poraženci branijo pred usodo z resignacijo. Pasivnost in nekako premišljeno, a vendar flagelantsko samouničevanje je maščevanje večine žen, katere je življenje zaneslo v mrtve zalive in nimajo več moči, da bi se borile za svojo samovzgojo. Toda Benešova se ne zadovoljuje zgolj s tem, da se poraženci vdajo. Njen analitični, strastni intelekt jo žene, da bi prodrla h korenini zla, da bi preizkusila нравno plodnost človeka v trenutku, ko je najbolj pretresen, in da bi se prepričala, ali nima nekake tvorne svobode, s katero bi mogel poseči v svojo usodo.

Pri Benešovi ljubezen ni samo erotično pritezanje src in teles, temveč mučna naravna potreba, žej človeka po človeku. Pri njej je ljubezen že nekaj absolutnega, metafizično krutega. Ljubezen ji je pot, ki vede k Bogu in od njega ter skozi njega zopet k človeku. Poleg fatalističnega pesimizma, ki se zgosti že do breznaadne resignacije, opazamo pri Boženi Benešovi

tudi drugi duševni tok, mučno hrepenenje po očiščenju in npravnostnem prerojenju. To prerojenje naj bi rešilo človeka njegove iluzije ter ego-centričnosti. V ciklu povesti „Nedobljena zmaga“ je pisateljica še iskala zmisel življenja v samem sebi, pozneje pa pričinja razumevati, da morejo tudi porazi postati zmagoviti, kakor hitro odvezujemo sreči egoistični obseg ter nas zadovolji notranja svetloba, mir srca in radost drugih. V povesti „Svetli valovi“, ki spada v cikel „Kruta mladost“, se spoji dvoje zlomljenih ljudi, ki sta premagala svoje razočaranje in gorje v nadosebnem zmislu ljubezni. V tej povesti je prva označba tega očiščevalnega motiva, ki pozneje izzveneva v nabožno strogost in mogočnost v njenem dvodelnem romanu „Človek“ (1920). V tem svojem prvem obsežnem romanu razkrije Benešova vse podzemske sile duše, vse bese strasti, volje in ponosa, da bi odgalila človeka in mu dala spoznati, da je nesebična ljubezen in delotvornost najvišja tvorba duše. Zaključila je prvo obdobje svojega razvoja z delom „Klevetniki in prevarani“ (1923), ki je pisano v znamenju borbe s fatalizmom in boja za nadosebno pojmovanje usode.

Dočim se je v svojem prvem romanu „Človek“ bavila Benešova s psihologijo poedincev v vojni dobi, je v svoji široko zasnovani vojni trilogiji posegla v usodo vsega naroda, podprto z metafizično in večno harmonijo splošne usode človeštva na zemlji. Vojna trilogija obsega tri dele: „Udar“ (1926), „Podzemski plameni“ (1929) in „Tragična mavrica“ (1933). S to trilogijo je hotela pisateljica pokazati, kako je vojna posegla v razne dele narodnega organizma, pretrgala ravnovesje življenja, na drugi strani pa ustvarjala nov kolektiv sovraštva in nad. S tem delom se je poizkusila Benešova s sociologijo vojnega zaledja. Avtorica je naslikala vrsto raznih tipov, s katerimi je hotela analizirati proces češkega narodnega preporoda v letih 1914–1918. Prvi roman trilogije „Udar“ pričinja z obrazovanjem življenja v mestecu Morave, avtorica ga imenuje Rovinov, v prvih dneh pred vojno in v prvih mesecih v vojni. Prikaže nam predvojno idilo, skromno življenje občanov, z njih malenkostnim zanimanjem, v katero se vreže usodna vojna. Ta ubija življenjsko koprnjenje mladine, kruto razdvaja nežne zakonske dvojice; vojna izpreminja človeško življenje v osnovi. Vsa ta dejstva prikazuje Benešova na usodah poedincev. Najtragičnejša se je zamotalo mlado življenje uboge Alene Hudcove, kateri so umorili nedolžnega ljubimca Slavka. Vojna je uničila zmagovito mladost. Tako konča prvi del trilogije z obglavljenjem Slavka Prikrýla: Vojna je iztrgala osnove ljudski moralki, razkrojila zdrave vrednote, množila prelito kri in trpljenje in prikazovala zgolj nesmisel človeškega življenja. Dočim se je prvi del trilogije odigraval v vzdušju cesarskih manifestov, persekucij in ovađustva, se je drugi del vršil v Pragi v vzdušju mafije. Tretji del „Tragična mavrica“, za katerega je avtorica preteklo leto dobila Melantrichovo nagrado, se pa odigrava v Pragi ter v moravskem mestecu Rovinovu. Za pozorišče dejanja si je namenoma izvolila mesto oddaljeno od fronte, kamor odmeva vretje predprevatne dobe kakor iz daljave, a se zato tembolj intenzivno izživlja. V tem romanu je hotela pisateljica prikazati notranji npravni preporod češkega človeka za časa vojne, hotela je

v tem romanu zajeti vse, kar se je v tem znamenitem času odigravalo v češki duši. Osrednja postava romana je Alena Hudcova, ljubica Slavka Přikryla, junaka iz romana „Udar“. Vrnila se je iz Italije, kjer je bila v špijonažni službi v prosepch bodoče osvobodjene države. Živi v malem mestecu Rovinovu z materjo, katero sovraži, ker je izdala in uničila njenega ljubimca Slavka Přikryla. Alena je čuvstveno strastno in inteligentno bitje, ki živi v prvem delu trilogije pogumno in proglaša svoj upor vsemu in njega konvencionalnostim.

V zadnjem delu pa doživlja Alena padec in silne življenjske muke, katere je hotela Benešova precej nasilno odstraniti z zbližanjem Alene z vojakom, ki je v simulirani zmedenosti bruhal v svet kletev in klice maščevanja. Pisateljica je zelo posrečeno našla tipične predstavitelje za vojne mentalitete in moralke. Prikazala je rodbino Zdrubovcev, ki predstavljajo bogato in prebrisano meščanstvo, dalje ženo, nezvesto možu na fronti; oficirje, ki so izrabljali žensko zapuščenost, slabost in zaupljivost. Precej pozornosti posvečuje avtorica problemu, kakšen odnos ima plemstvo do vojne, do češkega prebivalstva in končno kako ono pričakuje konec vojne.

V celoti se Benešovi ni posrečilo organsko zvezati raznih delov v trilogiji, ki ji razpade v dva romana: rovinovski in praški roman. Oba romana pa je zaman poizkušala združiti z nasilno romantično kompozicijo. Pričo vseh teh slabosti pa je njen vojni ciklus velikopotezna freska, ki vsebuje s pronicavo psihologijo ter z bogato dokumentarnostjo opisano dobo češke osvoboditve. Z vojno trilogijo se Božena Benešova vrača znova k problemu očiščevanja, ki tvori vodilni motiv njenega prvega pisateljskega obdobja, in zopet išče avtorica most, po katerem bi od vojne pobita srca privedla v srečnejše življenje.

Njeno delo obsega 12 zvezkov. V glavnem so to dela posebnega, suhega žara, polna tesnobe, obupa in samote. V metafizični globini svoje bitnosti ima nekaj Beethovnovnega, po svoji nezavestni muzikalni konceptiji pa spominja Benešova na Terezo Novakovo, ki je svoj največji roman „Drašan“ napisala na podlagi Wagnerjevega dela. Učila pa se je tudi pri Dostojevskem in Mannu.

Žena in njeno delo

M. Golobova

Neprestano čitamo vsepovsod članke, ki so polni misli o ženski emancipaciji. Toda vprašajmo se, ali je kdo skušal strniti v sistem te misli, ki posamezne učinkujejo in so kolikor toliko pravilne, ali imamo že idejo o ženski emancipaciji, ki bi ustrezala vsem tipom žensk. Težko bomo odgovorili.

Vedno govore o moderni ženi in jo povečujejo, da si je s svojim poklicem pridobila samozavest in samostojnost, da se ji je obzorje razširilo, da ima zrele nazore, se zanima za socialne probleme in tako dalje. Toda katere žene si predstavljamo v tem? Vsekakor one, ki čutijo v sebi svoj poklic, ki se v njem izživljajo in žive: zdravnice, pravnice, učiteljice, tr-

govke i. dr. Toda pogledjmo si one poklice, v katere je ženo prignalo pomanjkanje, beda, vsekakor nenormalne razmere današnjega časa. Ali bodedo pričakovali od prodajalke, frizerke, male uradnice, tvorniške delavke, da se bo po trudapolnem delu zvečer še zanimala za kaj višjega, da bo čitala, obiskovala predavanja in gledališča? Devetdeset odstotkov takih deklet si bo želelo zakona in družine. Zato bo le bolj važno in morda najvažnejše, da si končno tudi poročena žena pridobi pravice in neodvisnost, ki jo sicer uživa le v poklicu, ker življenje v službi za povprečno ženo ni idealno. Poklic ji pomeni le rešitev v sili, neodvisnost, dokler je dekle, ali pa lažjo ločitev neposrečenega zakona. V teh primerih izobrazbo za poklic odobravamo in jo celo smatramo za potrebno vsaki ženski, ki bi se drugače morala iz ponižujočih materialnih ozirav odpovedati svobodnemu odločevanju v svojih osebnih zadevah. Njena mlada leta ne smejo biti le priprava za zakon, temveč v študiju za poklic tudi priprava za življenje.

Zopet pa nastane novo vprašanje: ali ima družina toliko vrednosti, da ji posveti žena vse svoje delo? Dandanes da, dokler še ni državnih, pedagoško prvovrstno urejenih zavodov. Otroci morajo biti vzgojeni, in sicer ne v starem smislu, kajti danes je dobro vzgojen oni otrok, ki je samostojen in ki se že od malega zaveda, da je član človeške družbe, kateri mora koristiti, in da pomeni družba več kakor posamezno bitje. Tako skrbno vzgojo, ki ji ne sme manjkati ljubezni, bo boljše opravila mati kakor nevedni posli. V racionalnem gospodinjstvu pa bo taka žena tudi prej našla čas in zanimanje za stvari iz svojega delokroga. Lažje bo zadoščala svojim duševnim in telesno kulturnim potrebam!

Pri tem mislim seveda zakon s pravilnim vrednotenjem žene in priznavanjem njene enakopravnosti in neodvisnosti. V primeru ločitve zakona ali razpustitve družine vsled odraslosti otrok se bo žena zopet lahko oprijela poklica, za katerega se je izobrazila že kot dekle. S takimi pogoji moramo računati, ker je število onih žena, ki čutijo v sebi neomajno željo do samostojnega poklica in ljubezen do dela, ki je z njim zvezano, razmeroma zelo majhno. Zakon brez otrok ne ovira njihovega delovanja, skupno delo z možem more le še stopnjevati tvorno silo in razširiti življenjsko vsebino.

Takoj s prvim, pa bodisi edinim otrokom, se izpremeni položaj žene v družini. Veliki večini žena pa kljub višjim kulturnim potrebam, ki jih poleg vsega še imajo, še vedno pomeni zakon in družina ono veliko zaželeno srečo, dasi danes dekleta ne stopajo vanj več z naivnim zaupanjem v njegovo trajnost in neminljivost.

Da opredelimo delo današnje žene z ozirom na prakso, je treba, da vpoštevamo okoliščine, v katerih sedaj žena še živi, ozirati se pa moramo tudi na gospodarske razmere v naših krajih. Pri nas je več žen zaposlenih v gospodinjstvih kakor v drugih službah. Čisto jasno je, da ima žena v pretežno industrijski deželi popolnoma drugo delovno polje kot v agrarni deželi. Tovarne, uradi in slična podjetja zahtevajo več delovnih moči, zato pritegujejo k temu delu tudi ženske, v deželah s pretežno poljedelskim značajem pa zadostujejo že moški, da napolnijo te vrste poklice. Glav-

no je le, da se vsako ženino delo, pa naj si bo vsebinsko popolnoma različno od moškega, vrednoti istotako kakor moško delo.

Seveda pa morajo biti ženski načelno dostopni vsi poklici od samostojno intelektualnega do najenostavnejšega ročnega dela. Da je žena sposobna v vseh poklicih, razen morda v onih, ki zahtevajo moško fizično moč, izvršiti svojo dolžnost z isto požrtvovalnostjo, z istim čutom za odgovornost, z isto samostojnostjo, nam priča že večdesetletna praksa.

Upoštevati moramo še, da v tem oziru žena še nima tradicije, da so bile še matere danes popolnoma samostojnih žen vzgojene po starem načinu, predane iz skrbnih roditeljskih rok naravnost v moževo varno zavetje. Boj za obstanek in tozadevna odgovornost sta ji bila neznana pojma. Mlada dekleta naše dobe pa so si novo stališče priborila šele sama. Zato nam morda danes pojem emancipirane žene še ni popolnoma jasen; zdi se nam ta pojem vezan na nekatere poklice in pozabljam, da je vsaka žena s katerimkoli opraviлом, če se zaveda svoje svobode in enakopravnosti z moškim, moderna in emancipirana. Glavno je seveda, da jo njena okolica spoznava kot tako. Zato je naloga vzgoje že v prvi mladostni dobi, da iztrebi vse stare predsodke, ki so že stoletja vkoreninjeni. Če se smejejo dečku, ki se zanima za igre in igrače deklic in ki kaže smisel za ženska domača opravila, že vzgajamo ozkosrčnega moža, ki mu bo pozneje vsako delo žene manjvredno in poniževalno. Vse vzdusje, v katerem raste otrok in poznejša mladina, mora biti usmerjeno k novemu pojmovanju. Naloga doma in šole je, da delujeta kot prva v tem smislu. Neprecenljiv je v tem oziru sistem koe-dukacije, problem, ki spada že bolj v področje vzgojeslovja.

Kakor pri možu opazimo tudi pri ženi zanimanje ali nagnjenost do najrazličnejših poklicev. Nekoč sem čitala iz knjige prejšnjega stoletja, da se mora deklica s štirinajstimi leti odločiti za svoj bodoči stan; ali bo zakonska žena, ali redovnica ali svetska dama. Drugih sposobnosti takrat ženi niso pripisovali. Zakonska žena je potemtakem le zmerno molila, ravno tako pa je imela le malo časa za modne in družabne brige, kar je pripadlo le svetski dami.

Danes pa že najdemo žene z najrazličnejšimi zanimanji, v najrazličnejših poklicih, ki edine pojmujejo pravilno moderno žensko, ne da bi zanemarjale svoje prvotne in pristne ženske lastnosti. Ni jim namen, približati svojo naravo moški naravi, temveč izkoristiti hočejo svoje zmožnosti in jih dvigati sporedno z moškim do enake višine. Ideal naj ne bo možu slična ampak možu enakovredna žena.

Na prvo stopnjo lahko stavimo one žene, ki so si kot znanstvenice s samostojnim tvornim duhom osvojile najvišje mesto. Že mnogo jih je svet priznal in lahko trdimo, da jim nihče ne odreka genijalnosti in da jih stavimo v vrsto znanstvenikov. Prav tako lahko stališče imajo žene v vseh drugih svobodnih poklicih, ki so jim dandanes skoro že vsi dostopni. Načelno ima sicer tudi že vsaka žena prost vstop v državne in privatne službe. Ravno v sedanji dobi pa se zopet javljajo sledovi starega vkoreninjenega pojmovanja. Radi pomanjkanja služb nastavljajo ženske moči šele v drugi vrsti, prednost imajo moški. Nihče ne vpraša, ali ni bila morda po-

ročena žena z otroki in slabše plačanim možem, kakor je bila sama plačana, postavljena za neoženjenega moškega.

Največ pa je še žen, ki so zaposlene doma v lastnem gospodinjstvu. Lahko rečemo, da je to danes poklic, ki so ga največkrat prezrli, ki mu niso bile nikdar omejene delovne ure in ki mu ni bila nikdar določena upravičena plača. Mož, bodisi uradnik, bodisi delavec, dobi za ženo in otroke doklade; moralno torej služi denar samo on, sam se čuti odgovornega samo za hrano in najpotrebnejše. Tudi gospodinji se zdi morda popolnoma v redu, da si mož pridrži za zabavo ali, recimo, za manj potrebna razvedrila od plače toliko, kakor bi si ona zase osebno nikdar ne upala zahtevati, ker je pač denar zaslužil on in je njegov. Zato je mnogo žen, ki si samo zato žele v službo, da so „neodvisne od moža“, ker same prenizko vrednotijo domače delo in se ne zavedajo, da z možem skupno služijo, četudi ima samo on poklic, in da sta po porazpolovljeni mesečni plači dolžna oba prispevati za polovico gospodinjstva. V vsakdanji praksi imamo gotovo na tisoče različnih slučajev, ki se ne strinjajo s tukaj opisanim primerom, vendar je potrebno graditi na tem temelju osnovno pojmovanje družine, kjer služi samo mož in je žena zaposlena v gospodinjstvu. Stvar prava bi bila, zakonito določiti ženi polovico moževega zaslužka, istočasno pa tudi postaviti meje glede prispevanja obeh zakonskih polovic h kritju skupnih gospodinskih stroškov. Dokaz, da bi bila ta zahteva upravičena, je dejstvo, da pravo že danes prizna ženi, ki se loči od svojega moža, del njegovih dohodkov. Podjetje ali država bi morala voditi evidenco nad zakonskimi razmerji svojih uslužbencev in eventualno deliti plače. Če bi mož prostovoljno ne oddal ženi po zakonu določenega dela svoje plače, naj bi imela žena pravico, brez sodnega procesa zahtevati kar od moževega delodajalca svoj upravičeni del.

Pri vseh teh mislih glede boljše ureditve gmotne plati zakona in glede osamosvojitve žene, si predstavljam kot temelj družabnega reda sedanji sistem družine. Ali bosta ostala dom in družina v starem, tradicionalnem smislu, ali se bosta morala umakniti novi družabni obliki, to so šele rešitve bodočih stoletij. Nemčija se vrača k prvemu. Rusija snuje nov red, razvoj časa bo šele prinesel odločilne rezultate.

Književnost in umetnost

Plesna šola Katje Delakove. Lani je ustanovila ga. Delakova svojo plesno šolo. Število njenih učenk, od najstarejše pa do najmlajše, priča, kako je končno vendarle tudi pri nas premagan predsodek, da sta ples in gimnastika luksuz in ne potreba današnjega časa. Da je telo zmožno fizičnih in duševnih naporov, ki jih zahteva današnje življenje od nas, je v veliki meri odvisno od njegove odporne sile, katero lahko povečamo s sistematičnim treningom. Ples in gimnastika pa nista samo činitelja, ki ohranjata sveže telo, temveč dajeta tudi psihično zadovoljstvo in sta prava vira veselja, onega dragocenega veselja, ki prihaja iz človeka, iz njegove notranjosti.

Ga. Delakova je izvrstna pedagoginja, svoje učenke potegne za seboj z elanom in fanatizmom do dela. To ni samo igrakanje s plesom, ne, tu se vidi volja do dela, do napredka in uspeha.



Že lani nam je pokazala z najmlajšimi učenci naštudiranega „Cicibana“, letos pa novega, mnogo boljšega, kar znači že stopnjo napredka. Nastopila je s svojimi odraslimi učenkami in različnih dobredelnih prireditvah in pokazala vsakokrat nov napredek.

Na prireditvi „Jadranske Straže“ je presenetila z novo naštudiranim plesom „Morje“ na skladbo komponista Novaka. Izredno težka kompozicija je tudi ritmično zelo težka, posebno za plesalke, ki so šele leto dni učenke ge. Delakove. In vendar so dosegle prav lep uspeh! Interpretacijo morja v različnih fazah od popolnega miru do viharja je Delakova umetniško dovršeno zamislila, jo zasnovala z redko inteligenco in čutom. Dinamično je interpretacija močno razgibana in bi se še bolj uveljavila v večjem prostoru.

Z zadovoljstvom lahko ugotovimo, da imamo med nami po zaslugi Delakove že nekaj mnogo obetajočih mladih nadarjenih plesalk, in nadejamo se, da nam jih vzgoji do dovršenosti.

Maša Slavčeva

Janáček: Jenufa. Letos nas je uprava opere presenetila z izvrstno interpretirano Janáčkov „Jenufo“. Danes minevajo zadnji sledovi ekspresionističnih glasbenih dram, porajajo se minutne opere in na obzorju operne produkcije vstaja operatorij in drugi revaševalci problema, v katerega je zašlo gledališče. Janáčkova Jenufa pa je še vedno prava revolucija v opernem ustvarjanju. Ne vsled kakega posebnega teaterskega problema, temveč vsled nove, nenavadne, fantastične in nemirne muzike, ki jo je izbruhala močna duhovna potencia Janáčkova, ki sta ji kraljevala siloviti njegov temperament in vitalnost. Za oni čas, ko je Jenufa nastala, to je l. 1902., je bila njena muzika kajpada „hipermoderna“ in neužitna. Danes jo poslušamo drugače, ko stojimo nad rezultati poslednjih dvajsetih let moderne glasbe in ko vendar že razločujemo nekatere osebnosti, ki so si ta leta podobno kakor druge veličine v glasbeni preteklosti utirale s svojim talentom pot in ustvarjale slog. Danes presojamo, Janáčkovo muziko s čisto drugega, zrelejšega stališča. Zdi se, da je napačno, kar trde nekateri, da je postavil svojo muziko na temelj narodne pesmi. Janáček ni bil pravi folklorist. V njegovih skladbah je malo mest,

ki so adekvatna na primer odstavkom v Smetanovi „Prodani“. Janáček je delal drugače: opirajoč se na princip, da se ves narodov duh zrcali v jeziku — kar je dokaj pravilna misel, saj si drugače posebnosti govornice in sploh pojava različnih jezikov ne moremo razlagati — je svojo invencijo usmerjal tako, da je dobila njegova muzika izraz govora in morda zato v resnici nekoliko manj izraza muzike v našem običajnem smislu, v smislu tekočih akustičnih linij. Zato se zdi Janáčkova glasba raztrgana, sedaj naraščajoča, sedaj pojemajoča, pretrgana z odmori kakor govornica živahnega človeka, doživljajočega vse ekstaze, bóli in srečo človeške duše.

Prav tako zanimivo kakor glasba je izredno močno dejanje te opere. Vsebina je v kratkem sledeča:

V samotni gorski vasi živi vdova cerkavnica s svojo materjo Buryjo in s pastorko Jenufo. Jenufa ljubi vnuka stare Buryje, Števo, in pod srcem nosi sad njune ljubezni. Pastorko pa ljubi tudi Šteвов polbrat, Laca. Jenufa upa, da se bo poročila s Števo, ta pa ne misli na poroko, temveč lahkomiiselno pijančuje in se malo zmeni za svoje dekle. Cerkavnica, varuhinja Jenufe, ki se boji sramote, skriva Jenufa v hišo, dokler ne rodi, ljudem pa pripoveduje, da je Jenufa odpotovala. Ko pride otrok na svet, pozove cerkavnica Števo, naj poroči Jenufa. Števa se zdrzne, ko sliši, da je oče. Toda baš prejšnji dan se je zaročil z drugo deklico, zato se boji Jenufe in zbeži. Tudi Laca vpraša po Jenufi in ko mu cerkavnica razodene resnico, potr odide. Ko cerkavnica vidi, da jo zapuščajo vsi in se nočejo usmiliti sramote njene varovanke in njene hiše, vzame v obupu dete in ga vrže v potok. Jenufi reče, da je otrok umrl, ko je bila bolna, in ji prigovarja, naj vzame za moža Laco, ki je dober, ter naj ne misli več na Števo, ki je lopov. Laca zasnubi Jenufa, cerkavnica blagoslovi dvojico, toda nad njeno hišo ostane temna senca zločina, ki ne more biti nekaznovan. In prav ko hočeta Jenufa in Laca k poroki, najdejo ljudje truplo deteta pod ledom v potoku. Razjarjeno ljudstvo vali krivdo na Jenufa, vendar cerkavnica vsa zrušena prizna svoj zločin in se preda pravici. Dejanje pa nam ne zapusti temnega vtisa. Žarek upanja posije na razruvano družino, ko odide Jenufa v novo življenje z ljubljenim Laco.

Tragični osebi Jenufe je mojsterski postavljena nasproti še bolj tragična postava cerkavnice. Težko življenjsko preskušnjo doživlja Jenufa in prav tako cerkavnica: vprašanje časti in neomadeževanega imena družine pred svetom, ko hčerko — oziroma varovanko — doleti sramota. Zdi se, da je taka žena še bolj usmiljena vredna, oseba, ki se blazno boji trenutka, ko bo sramota hiše odkrita. Ta njen strah jo zavede posredno v zločin, ko vzame razdvojena in razdražena ubogo Jenufino dete in ga umori, češ, v grehu rojeno, v grehu umri! Res, kakšna strahotna zmot! Kakor da bi ne bil vsak otrok dobrodošel na svetu. Kaj so res vsi kriki nezakonskih mater in nezakonske dece zaman, da ljudje ne spoznavajo trde krivice, ki jo delajo nad nedolžnimi. Kajti oni, ki se ob izpovedi uničene cerkavnice zgražajo nad njenim dejanjem, imajo strah na jeziku, v srcu pa hlimbo. Nadeli bi otroku ime, kakor je pri nas na Slovenskem navada, da bi ga že po imenu spoznali, da je brez očeta in bi se ga ogibali v njegovi grenki mladosti. Težka peza ljudske sodbe pade nešteto krat po nedolžnih. Zdi se, da je žena potrebna zaščite ne le pred nasilnimi možmi, ne samo enakopravnosti in enakega vrednotenja ji je treba, v največji meri jo moramo zaščititi pred takozvano sramoto javnega mnenja, ki jo peha v blato radi njene ljubezni.

Osebnosti, ki so pri nas interpretirale Jenufa, so veliki umetniki in umetnice. Ni tu mesta za podrobnejše ocene, vendar moram omeniti poleg ge. Gjungenčeve, ki je odlično podala naslovno vlogo, predvsem ga. Thierry-Kavčnikovo v vlogi cerkavnice. To plemenito umetnico občudujemo že nekaj let v tragičnih vlogah, s katerimi ustvarja nepozabne vtise. Samo dve, ki sta zelo značilni, naj omenim: Hasanaginico in Carmen. S cerkavnico v Jenufi se jima pridružuje še tretja kreacija, ki ju po svoji slikovitosti brez dvoma dosega, če ne presega. V vseh treh

vlogah se razodeva skrivnost ženske narave: tam vroča kri španske lepote, tu neskončna materina ljubezen in v Jenufi ponos žene — vzgojiteljice.

Poleg omenjenih dveh umetnic so zrasli ostali igralci v skorajda enakovredno višino. Muzika pa je bila odlično interpretirana pod vzorno roko ravnatelja Poliča. Režija (Ciril Debevec) visoko nad drugimi povprečnimi režijami, kakor smo jih vajeni videti.

Marijan Lipovšek

* * *

Priporočamo te-le nove knjige:

Ada Negri — Alojz Gradnik: Novele. J. Blasnika nasl., Univerzitetna tiskarna.

Milko Kos: Zgodovina Slovencev. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani.

Emile Zola — Alfonz Gspan: Germinal. Tiskovna zadruga v Ljubljani.

Zofja Kossak-Szczucka: Legniško bojišče. Jugoslovanska knjigarna.

Anton Slodnjak: Franca Erjavca Zbrano Delo. Jugoslovanska knjigarna.

Ocena nekaterih teh knjig bo v prihodnjih številkah.

Obzornik

Ženski poklici. Ministrstvo prosvete je razposlalo vsem meščanskim šolam razpise, da se uvedejo pri meščanskih šolah dvoletni nadaljevalni tečaji ter da naj učiteljstvo določi, kakšnega tipa naj bodo ti tečaji. Otvoritev takih tečajev pa je velike važnosti z ozirom na poklic ženske mladine; in morajo biti prirejani tako, kakor je pač potreba po ženskih poklicnih močeh.

V prvi vrsti bi prišli vpoštev sledeči tipi:

1. gospodinjški tečaji — za bodoče gospodinjske pomočnice;
2. pestunjski tečaji — s praktičnimi vajami v dečjem domu;
3. samaritanski tečaji za bodoče bolniške strežnice, ki bi bile tudi dobrodošle vsaki sokolski četi (vaje v bolnici);
4. zabavilje — s praktičnimi vajami v zabaviščih; tudi te bi prišle vpoštev pri vaških sokolskih četah;
5. vrtnarski tečaji — posebno gojitev belušev;
6. perutninarski tečaji;
7. tečaji za knjižničarke, zlasti važno za vaška kulturna društva;
8. tečaji o zadrugarstvu s posebnim ozirom na mlekarstvo, perutninarstvo, vrtnarstvo;
9. tečaji za nabiranje užitnih gobanov, sortiranje in sušenje;
10. tečaji za nabiranje zdravilnih zelišč;
11. tečaji za šivanje in ročna dela.

Sicer je ta preglednica nepopolna, vendar obsega take tečaje, ki pripravljajo mladenke za praktične poklice; če pa se ne posvete poklicu, jim koristi pridobljeno znanje tudi za poznejše življenje v gospodinjstvu. Trgovski ali obrtniški tip bi imel pomen le v nekaterih krajih; v naši, pretežno agrarni državi morajo biti na prvem mestu taki tipi nadaljevalnih tečajev, ki ustrezajo iz poljedelstva izviraajočim potrebam.

M. Željeznova-Kokalj

„Žena v poklicu“. Pod tem imenom ima Zveza gospodinj razstavo v velesejskem paviljonu K. Žensko poklicno delo je razdeljeno na posamezne panoge, opremljeno z najraznovrstnejšimi ustrežajočimi predmeti in pripadajočimi statistikami. Razstava kaže ženo v materinskem poklicu, gospodinjskem, obrtnem ter narodno obrtnem; v zdravstveno-skrbstenem in vzgojnem, v trgovskem in uradniškem, v akademskih poklicih in novinarstvu. Prireditev je jako zanimiva, ker tako jasno pokaže, kje je naša žena že zaposlena, kakšni so dohodki njenega dela, katere panoge še čakajo žensko delavko itd. Razstava bo odprta do 10. jun. t. l. Vstopnina Din 2. Toplo jo priporočamo vsem, ki se zanimajo za zaposlitev in zaslužek žene — in kdo se danes ne?!

VSEBINA 6. ŠTEVILKE

Pod dalmatinskim solncem — Nadaljevanje — (Maša Slavčeva)
„Ran mojih bo spomin in tvoje hvale“ — Konec — (Ilka Vaštetova)

Na Bledu 1933 (Vera Albrechtova)

Še je živa (Ruža Lucija Petelinova)

Božena Benešová (Vera Dostalova)

Žena in njeno delo (M. Golobova)

Književnost in umetnost: Plesna šola Katje Delakove (Maša Slavčeva). Janáček:

Jenufa (Marijan Lipovšek)

Obzornik

Priloge: Naš dom — Ročna dela — Krojna pola

Slika na platnicah: Katja Delakova s svojima učenkama Olgo špornovo in Boženo Muchovo

Ženski svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina Din 64—, polletna Din 32—, četrtletna Din 16—, za Italijo L 20—, posamezna številka L 2—, za U. S. A. Dol. 2—, za Avstrijo Sch. 10—, ostalo inozemstvo Din 85—. Posamezna številka Din 6—. Modna priloga izide vsak drugi mesec. Uredništvo in uprava v Tavčarjevi ulici 12/II. — Izdaja Konzorcij „Ženski Svet“ v Ljubljani. Za konzorcij in uredništvo odgovorna Marica Bartolova.

Tiskali J. Blasnikovi nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani.
Odgovoren L. Mikuš.

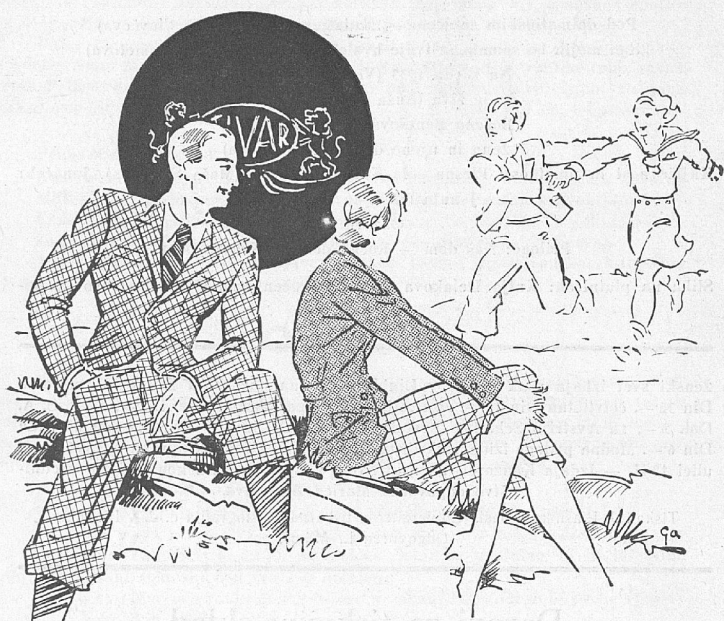
Darovi za tiskovni sklad.

Julka Matko Din 2; Milka Pirnat Din 6; Vika Tancig Din 2; neimenovana Din 3; Pavla Prepeluh Din 6; Iva Žužek Din 4; Mar. Leskovar Din 3; Ana Sosič Din 2; Vida Rudolf Din 6; Goli-Smrdeľ Din 2; Marija Strlič Din 1; Kristina Tereščenko Din 4; Iva Prislan Din 2; M. Kunaver Din 4; Franja Iršič Din 6; Antonija Lovše Din 2; Marija Mihelič Din 6; Greta Koner Din 3; Minka Gajič Din 6; Slava Meljnik Din 2; Jos. Peršič Din 26; Ida Kerkoč Din 14; Cilka Hrast Lit. 2; Paolina Fonda Lit. 2. — Vsem cenjenim darovalkam iskrena hvala.

Cenjene naročnice!

Ali se res ne zavedate, kako zelo nam otežujete naše delo s tem, da zaostajate z naročnino? Ako ne zmorete naenkrat celoletne naročnine, pošiljajte jo tudi v malih obrokih, toda plačujte te obroke redno, ne dajte se opominjati, ker opomini stanejo mnogo denarja in časa, kar bi se moglo in moralo koristneje uporabiti.

Uprava.



ZA LETOVANJE SPORT-WEEKEND

Sportne obleke, moške . Din 240-490

Sportne obleke, deške . Din 220-340

Sportne hlače (pumparce) Din 60-110

Nepremočljivi Hubertusi

Din 160, 200, 240, 270, 320

Jankerli Din 70-80 in 120-140

TIVAR

O BLEKE ZA VSO DRUŽINO
